

לפרשת לך לך – תשע"ו

והכנעני אז בארץ

הרב יחיאל וסרמן

התמודדות האדם המאמין עם החברה הסובבת אותו קיימת כבר מקדמת דנא. אברהם אבינו, אבי האומה, גם הוא נאלץ להתמודד עם החברה הזרה בה נולד, גדל והתחנך, ומאוחר יותר בחברה שבה חי.

אברהם אבינו, נולד, גדל והתחנך במשפחה, בה שהשתחוו לפסלים ועבדו לאלהי עץ ואבן. יתרה מזו, תרח אביו עסק במכירת פסלים אלו. אברהם, התחבט בשאלות הדת ובחן את האמונות הפאגניות, שהיו נפוצות בזמנו. האגדה מספרת, (תרגום חפשי) יום אחד תרח אביו נאלץ להעדר מהבית וביקש מאברהם שיעבוד בחנות וימכור את הפסלים. הגיע אדם אחד לקנות פסל, שאל אותו אברהם בן כמה שנים אתה? והוא השיב חמישים. אמר לו אברהם, אוי לאותו אדם שהוא בן חמישים וסוגד לפסל בן יומו. הוא התבייש והלך. הגיעה אשה אחת ובידה קערת סולת ובקשה להקריב לפניהם, פנה אליה אברהם בת כמה את? והיא עונה בת שישים, ושוב הוא אומר לה, אינך מתביישת לעבוד לפסל בן יומו, והיא גם עוזבת. כאשר אברהם נשאר לבדו בחנות, הוא לוקח מקל ושבר את כל הפסלים. כאשר שב תרח לחנות וראה את הפסלים השבורים שאל את בנו אברהם מי עשה זאת? ענה אברהם הגיעה אשה אחת עם קערת סולת ואמרה לי הקרב לפניהם לאכול. כאשר הקרבת את הסולת הם החלו לריב ביניהם, זה אומר אני אוכל ראשון וזה אומר אני אוכל ראשון, עד שקם הפסל הגדול מכולם ושבר את הפסלים האחרים. אמר לו אביו האם אתה מתהלך בי? יש בכוחם של פסלים אלו להתווכח בניהם ולהתקוטט אמר לו אברהם ישמעו אזניך מה שפיך מדבר? לקחו תרח לנמרוד וציוה להשליכו לכבשן האש והוא ניצל.

אגדה זו מזכירה את הסיפור שכתב הסופר הדני הנס כריסטיאן אנדרסן "בגדי המלך החדשים" אלפי שנים מאוחר יותר, בסיפור שהוא אלגוריה נוקבת על תהליכים חברתיים, הגורמים ליחיד להגרר אחרי הרוב. כולם מתפעלים מבגדי המלך החדשים, למרות שבעצם אין למלך בגדים, עד שהילד הקטן קם ואמר "המלך הוא עירום". באגדה המובאת במדרש רבה אודות אברהם, הוא זה שקרא לפני אלפי שנים את הקריאה "המלך הוא עירום".

כאשר אברהם הלך בצווי הקב"ה אל הארץ, אשר אראך, הוא יצא מחרן, שם כולם עבדו לפסלים, ומגיע לארץ ישראל. התורה מתארת את כניסתו של אברהם אבינו לארץ במילים קצרות "ויעבור אברהם עד מקום שכם עד אלון מורה והכנעני אז בארץ". על כך אומר רש"י: "הואיל והכנעני כבש אז את הארץ, לפיכך ויאמר אל אברהם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך, שהם מזרעו של שם". הביטוי "והכנעני אז בארץ" מופיע בהמשך פעם נוספת ובהוספה מסוימת: "ויהי ריב בין רעי מקנה אברהם ובין רעי מקנה לוט והכנעני והפריזי אז בארץ" רש"י מבאר: לפי שהיו רועי של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים ורועי אברהם מוכיחים אותם על הגזל והם אומרים נתנה הארץ לאברהם ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל והכתוב אומר והכנעני והפריזי אז בארץ ולא זכה בה אברהם עדיין.

העובדה שהתורה נוקטת פעמיים ביטוי זהה, מעידה כנראה על דבר עמוק יותר. בסיום הפסוק המספר על הריב, שבין רועי אברהם לרועי לוט, מגיב אברהם ואומר ללוט "הפרד נא מעלי אם השמאל ואימנה ואם הימין ואשמאילה". תגובה זו מפתיעה ומעלה תמיהה.

אברהם לקח את לוט בן אחיו היתום לאורך דרך ארוכה, ודואג לו כאב לבן, הוא יורד אתו למצרים ובחזרה משם.

מספרת התורה, **וגם ללוט ההולך את אברהם היה צאן ובקר** "ועתה בשל מריבה פשוטה, בין הרועים תגובתו של אברהם קשה ולכאורה בלתי מובנת. עיון מעמיק בפרשה זו יסביר לנו מהות הענין: אברהם אבינו ראה את ייעודו בעולם בהפצת האמונה בבורא עולם ובקרוב הרחוקים לעבודתו. כעדותו של המדרש **ואת הנפש אשר עשו בחרן, אמר רבי אלעזר בן זימרא אם מתכנסין כל באי העולם לברוא אפילו יתוש אחד אינן יכולין לזרוק בו נשמה, ואת אמר ואת הנפש אשר עשו, אלא, אלו הגרים שגיירו, אמר רב הונא אברהם היה מגייר את האנשים ושרה מגיירת את הנשים**. "תאור מאלף על הדרך שעשה זאת נוכל ללמוד מדברי הרמב"ם" **והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר וממלכה לממלכה... עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות והם אנשי בית אברהם ושתל בהם העיקר הגדול הזה. וחבר בו ספרים והודיעו לבנו ליצחק**. "לוט שהלך עם אברהם הושפע ממנו ודבק באמונתו של אברהם – אמונה בבורא העולם. ולא הרבה בדבר ובודאי לא ערער על כך. אולם בשובם ממצרים מספרת התורה: **וישא לוט את עיניו וירא את כל נהר הירדן, כי כולה משקה**. " הביטוי **וישא עיניו וירא** "מעיד על התבוננות עמוקה, (כדוגמא לכך, מצאנו גם אצל יעקב **"וישא יעקב עיניו וירא והנה עשו בא** "ועל כך מעיר המדרש במקום כי מבטו של יעקב לא היה רק לרגע, אלא לראייה רחוקה יותר לדורות הבאים).

לוט אשר קבל את אמונת אברהם מבלי להטיל ספק בכך, מתוך שראה את הצלחתו התבונן עכשיו וראה שהנה אנשי סדום ועמורה רעים וחוטאים, אך בכל אופן, גם להם טוב. כעדות הכתוב: **כלה משקה כגן ה**. "ואז החל לוט להרהר באמונתו של אברהם והתגלו חילוקי דעות יסודיים ועמוקים, בין אברהם לבין לוט, באשר לאמונה בבורא עולם, כהוכחה לכך בא הפסוק ואומר **"ויסע לוט מקדם** "והמדרש בלשונו הקצרה מעיר **"הסיע עצמו מקדמונו של העולם**. "הדי המחלוקת הקשה, בין לוט לאברהם הגיעו גם לאוהלים של רועי הצאן של אברהם ולוט. וגם הם החלו לריב ואז אומר אברהם ללוט, כל עוד המחלוקת היתה בנינו ניחא. אבל כאשר חילוקי הדעות יוצאים החוצה, אין אפשרות להמשיך ולחיות בצוותא **"הפרד נא מעלי** "ומוסיפה התורה מה גרם לכך **"והכנעני אז בארץ**. "אין הכוונה רק והכנעני פיזית, אלא משמעות עמוקה יותר, הרוח הכנענית, האוירה הכנענית היא אשר השפיעה על לוט, להרהר ולהסיע עצמו מקדמונו של העולם, ולהתנתק מדרכו של אברהם.

זוהי למעשה הכוונה גם בתחילת הפרשה **"ויבואו ארצה כנען... והכנעני אז בארץ**. "אברהם החזיק באמונתו הדתית בבורא עולם, ויותר מכך, גם הפיץ אמונה זו בארץ כנען, למרות שהרוח הכנענית שלטה אז בארץ, על אף שהאווירה היתה זרה ומנוכרת, אברהם הלך בראש מורם בדרכו והפיץ ברבים את האמונה בקב"ה.